

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.03.2008, sp. zn. 29 Odo 1538/2006, ECLI:CZ:NS:2008:29.ODO.1538.2006.1

Číslo: 28/2009

Právní věta: I v režimu zákonné koncentrace řízení podle § 118b odst. 1 o. s. ř. není soud zbaven povinnosti provést i jiné než účastníky navržené důkazy, jestliže potřeba jejich provedení vyšla v řízení najevo (§ 120 odst. 3 o. s. ř.). Zákonná koncentrace řízení omezuje soud v rozsahu těchto aktivit potud, že může brát v úvahu jen takové důkazy, jejichž potřeba provedení vyšla najevo do skončení prvního jednání, které se ve věci konalo.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.03.2008

Spisová značka: 29 Odo 1538/2006

Číslo rozhodnutí: 28

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Řízení před soudem

Předpisy: § 118b odst. 1 předpisu č. 99/1963Sb.
§ 120 odst. 3 předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 20. 9. 2005 Krajský soud v Ústí nad Labem zamítl žalobu, kterou se žalobci (a/ D. K. a b/ L. K.) domáhali vůči žalovanému správci konkursní podstaty úpadkyně M., a. s., (za účasti K., spol. s r. o., jako vedlejší účastnice řízení na straně žalovaného) vyloučení pozemků parc. č. 4997/4 a parc. č. 4997/5, zapsaných na listu vlastnictví č. 4894 pro katastrální území M. II., ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadkyně (bod I. výroku) a rozhodl o nákladech řízení (bod II. výroku).

Soud po provedeném dokazování uzavřel, že žalovaný sepsal pozemky do konkursní podstaty úpadkyně postupem podle § 27 odst. 5 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, oprávněně, když zástavní právo k pozemkům existovalo ke dni prohlášení konkursu, pozemky zajišťovaly pohledávky věřitele vůči úpadkyni a žalobce odmítl k výzvě správce konkursní podstaty složit cenu zastavené věci do konkursní podstaty. Argumentace žalobců, že zástavní právo zaniklo, neboť zanikla podstatná část zajištěné pohledávky a bylo povinností vedlejší účastnice podat návrh na výmaz zástavního práva z katastru nemovitostí, měl soud v řízení o vylučovací žalobě za právně bezvýznamnou. Dodal, že tyto argumenty patří do samostatného řízení vedeného žalobcem vůči vedlejší účastnici o náhradu škody způsobené porušením právní povinnosti a že tento nárok je vzhledem k uplynulé době již promlčen.

Dále soud uvedl, že žalobci neunesli břemeno tvrzení ani břemeno důkazní, neboť nenavrhli ani neoznačili důkazy prokazující úplné splacení pohledávky (a tedy i zánik zástavního práva); takovou skutečnost ostatně ani netvrdili. Pouze částečným splacením zajištěné pohledávky k zániku zástavního práva nedošlo.

K odvolání žalobců V r c h n í s o u d v Praze rozsudkem ze dne 8. 6. 2006 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně (první výrok) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý výrok).

Odvolací soud vyšel – stejně jako před ním soud prvního stupně – při posuzování důvodnosti žalobou uplatněného nároku zejména ze skutkových zjištění, podle kterých:

Vedlejší účastnice podle smlouvy o půjčce, uzavřené s pozdější úpadkyní dne 2. 6. 1998 (dále též jen „smlouva o půjčce“), poskytla pozdější úpadkyni půjčku ve výši 15 000 000 Kč, k jejímž zajištění bylo zřízeno zástavní právo na pozemcích, s tím, že zástavní právo bude rušeno postupně v závislosti na postupu splácení půjčky. Vedlejší účastnice se zavázala oznamovat Katastrálnímu úřadu v M. zánik zástavního práva k příslušnému pozemku vždy do 14 dnů po úhradě takové částky, která bude postačovat na vyplacení celého pozemku daného do zástavy, případně z něj (na náklady dlužnice) geometricky vytvořeného nového menšího pozemku. Ke dni prohlášení konkursu na pozemcích stále vázlo zástavní právo ve prospěch vedlejší účastnice.

Odvolací soud pak poukázal na to, že žalobci nenavrhli soudu v průběhu řízení – přes řádné poučení dle § 118b zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu – žádný důkaz, jenž by prokazoval, v jakém rozsahu byla půjčka zaplacená, a že v rozsahu takového plnění bylo možné podat návrh na vyjmutí zástavy k některému z pozemků, ani zda takový návrh byl skutečně podán. Cituje ustanovení § 151b a § 151g zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, pak uzavřel, že v řízení nebylo prokázáno splnění předpokladů pro zánik zástavního práva k některému z pozemků (nebylo prokázáno, že pohledávka byla uhrazena v takové výši, aby bylo možné podat návrh na výmaz zástavního práva k některému z pozemků). Správce konkursní podstaty tudíž postupoval správně, jestliže pozemky sepsal do konkursní podstaty úpadkyně.

Odvolací soud nepokládal za důvodnou ani námitku, podle které se soud prvního stupně nevypořádal s tím, zda žalobkyně souhlasila se zastavením nemovitostí, které patří do společného jmění manželů. K tomu uvedl – odkazuje na ustanovení § 145 obč. zák. – že jde o důvod relativní neplatnosti právního úkonu ve smyslu § 40a obč. zák., takže se právní úkon považuje za platný, dokud se ten, na jehož ochranu je relativní neplatnost stanovena, této neplatnosti nedovolá. Následně dodal, že řízení o vylučovací žalobě je řízením koncentrovaným ze zákona (podle § 118b o. s. ř.), o čemž soud účastníky poučil. Vzhledem k tomu, že žádný ze žalobců se relativní neplatnosti zástavní smlouvy v řízení před soudem prvního stupně nedovolal, je nutno mít tento právní úkon za platný.

Žalobci podali proti rozsudku odvolacího soudu dovolání, namítajíce, že spočívá na nesprávném právním posouzení věci (tedy, že je dán dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.), a požadujíce, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Dovolatelé mají napadené rozhodnutí za nesprávné, protiprávní a zmatečné, vytýkajíce odvolacímu soudu, že se vůbec nezabýval tím, za jakým účelem a do jakého vlastnictví pozemky zakoupili, ani tím, že se pozemky dostaly do konkursní podstaty v důsledku jednání vedlejší účastnice, rozporného se smlouvou o půjčce. Vedlejší účastnice totiž zmařila možnost plynoucí ze smlouvy o půjčce – postupné vyjímání ze zástavy u příslušného Katastrálního úřadu v M., s možností zaplatit následným prodejem vzniklý dluh za úpadkyni. Dovolatelé usuzují, že vedlejší účastnice takto jednala úmyslně, pravděpodobně s cílem získat zastavené pozemky za účelem dalšího prodeje pro lukrativní výstavbu rodinných domků.

Dále dovolatelé uvádějí, že na tyto skutečnosti upozornili již před soudem prvního stupně, stejně jako na to, že pozemky zakoupili v rámci společného jmění manželů. Soudy se tak měly vypořádat s tím, že zástavce (dovolatel) pozemky zastavil bez souhlasu manželky (dovolatelky).

Odvolacímu soudu dovolatelé též vytýkají, že se nezabýval „razancí“, s jakou postupoval správce konkursní podstaty při soupisu pozemků do konkursní podstaty (vydal urychleně právo na těžbu jinému subjektu, prodal stroje /pravděpodobně bez řádného výběrového řízení/ a neposkytl dovolatelům možnost se vypořádat s dluhy úpadkyně).

Na tomto základě dovolatelé dovozují, že věc nebyla řádně posouzena, neboť soudy nepřihlížely k hmotněprávním ustanovením občanského zákoníku, vzhledem k nálezu Ústavního soudu „IV. č. 218/1995, 9. vydání z roku 1998“ (správně jde o nálezu Ústavního soudu ze dne 11. 12. 1997, sp. zn. [IV. ÚS 218/95](#), uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazku 9, ročníku 1997, části I., pod pořadovým číslem 160).

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud nejprve uvádí, že neměl důvod připustit dovolání pro posouzení právního významu toho, že dovolatelka nedala dovolateli souhlas k zastavení pozemků ve společném jmění manželů. V tomto ohledu totiž napadené rozhodnutí vychází z jeho ustálené judikatury.

Tak již v rozsudku uveřejněném pod číslem 37/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyšší soud vysvětlil, že zástavní smlouva, kterou byla dána do zástavy nemovitost ve společném jmění manželů, je neplatná, byla-li uzavřena jen jedním z manželů bez souhlasu druhého (§ 145 odst. 2 obč. zák.), a že zástavní právo k nemovitosti v takovém případě nevznikne, i kdyby bylo vloženo do katastru nemovitostí. Tamtéž nicméně dodal, že k závěru o neplatnosti zástavní smlouvy v takovém případě nepostačuje sama o sobě okolnost, že ji uzavřel jen jeden z manželů; dal-li společnou nemovitost do zástavy jen jeden z manželů, je zástavní smlouva ve smyslu ustanovení § 145 odst. 2, věty druhé, obč. zák. neplatná, jen jestliže tak učinil bez souhlasu druhého manžela (tedy jestliže bude prokázáno, že se zastavením nemovitosti druhý z manželů nesouhlasil) a jestliže se druhý z manželů neplatnosti zástavní smlouvy dovolal vůči všem jejím účastníkům (§ 40a obč. zák.).

Odvolací soud proto správně uzavřel, že jde vzhledem k ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř. o skutečnost, ke které již v odvolacím řízení nemůže přihlídnout.

Jinak řečeno, to, že již před soudem prvního stupně vyšlo najevo, že zastavené pozemky jsou ve společném jmění manželů, je pro platnost zástavní smlouvy bez významu, nebylo-li do skončení prvního jednání, které se ve věci konalo, tvrzeno nebo nevyšlo-li do té doby v řízení najevo, že žalobkyně nesouhlasila se zastavením nemovitostí.

Stejně tak je pro dovolací řízení bez významu prověření těch skutečností, jež dovolatelé vytýkají správci konkursní podstaty, při správě sepsaného majetku.

Nejvyšší soud však shledává dovolání přípustným podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. pro posouzení otázky postupného zániku zástavního práva k jednotlivým nemovitostem tvořícím zástavu, při jen částečné úhradě zajištěné pohledávky, dovolacím soudem dosud neřešené.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

S přihlédnutím k době uzavření smlouvy o půjčce a k době, do které měla být podle žalobních tvrzení prováděna částečná úhrada půjčky (do 6. 11. 2000), je pro další úvahy Nejvyššího soudu rozhodný především výklad občanského zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2000.

Podle ustanovení § 151b obč. zák., zástavní právo vzniká na základě písemné smlouvy, schválené dědické dohody nebo ze zákona (odstavec 1). Zástavní právo vzniká, jde-li o nemovitost, vkladem do katastru nemovitostí (odstavec 2). Ve smlouvě o zřízení zástavního práva se musí určit předmět zástavního práva (zástava) a pohledávka, kterou zabezpečuje. Věc se musí označit tak, aby její zastavení bylo každému zjevné (odstavec 4).

Ustanovení § 151g obč. zák. pak určuje, že zástavní právo zanikne, zanikne-li zajištěná pohledávka nebo zástava anebo složí-li zástavce zástavnímu věřiteli cenu zastavené věci; zástavní právo též zanikne, vzdá-li se zástavní věřitel zástavního práva, nebo uplynutím času, na který bylo zástavní právo ve smlouvě o jeho zřízení omezeno. Vzdání se zástavního práva věřitelem se musí stát formou notářského zápisu.

Nejvyšší soud především uvádí, že shodně s odvolacím soudem pokládá za možné takové ujednání v zástavní smlouvě, podle kterého tam, kde se k zajištění (jedné) pohledávky zřizuje zástavní právo k více věcem, bude zástavní právo k jednotlivým věcem (zástavám) zanikat postupně, i při jen částečné úhradě pohledávky, podle stranami sjednaného mechanismu, z něž bude patrné, jakým způsobem bude částečná úhrada zajišťované pohledávky identifikována se zástavou.

Dovolatelé přehlížejí, že odvolací soud v rovině právní souhlasil (oproti soudu prvního stupně) s tím, že způsobem ujednaným ve smlouvě o půjčce může vskutku dojít k postupnému zániku zástavního práva k jednotlivým pozemkům (zástavám). Odvolací soud nicméně založil potvrzující rozhodnutí na závěru, že dovolatelé neprokázali, že dohodnutým způsobem přivodili zánik zástavního práva k některému z pozemků, jež jsou předmětem vylučovací žaloby.

U přípustného dovolání ovšem Nejvyšší soud přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.) i vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Soud prvního stupně v důvodech svého rozsudku vypočítává listiny, jimiž prováděl dokazování (srov. str. 2, předposlední odstavec rozsudku), aniž by z nich činil konkrétní zjištění a podal jejich hodnocení, případně aby vysvětlil, proč ten či onen důkaz – ač provedený – nepokládal pro rozhodnutí ve věci za významný.

Z těchto listin pak soud činí souhrnný skutkový závěr o obsahu smlouvy o půjčce a o tom, že „pohledávka byla částečně uhrazena“. Přitom je na první pohled zjevné, že ze smlouvy o půjčce nemohl soud získat žádné údaje o částečné úhradě půjčky a naopak např. listiny označené v rozsudku jako soupis plateb ze 6. 11. 2000 nebo potvrzení Ž. banky nemohou mít žádnou vypovídací schopnost ohledně obsahu smlouvy o půjčce.

Takový postup soudu prvního stupně je v hrubém rozporu s ustanovením § 157 odst. 2 o. s. ř., podle něž v odůvodnění rozsudku uvede soud, čeho se žalobce domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný (jiný účastník řízení), stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce; není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy. Soud dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé (k tomu srov. dále ustanovení § 132 o. s. ř. ukládající soudu hodnotit důkazy podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti, a pečlivě přitom přihlížet ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci).

Je přitom zjevné, že ukládá-li citované ustanovení soudu, aby v rozsudku dokonce uvedl, proč neprovedl i další důkazy (tedy, aby se vypořádal s důkazními návrhy, jimž nevyhověl), pak tím více platí, že se soud musí výslovně vypořádat i s tím, proč v rozsudku nečiní žádná zjištění z některých provedených důkazů.

Rozsudek, jehož skutkové a právní závěry vycházejí z tzv. souhrnného zjištění, jímž se zjišťuje rozhodný skutkový stav současně na základě všech provedených důkazů, aniž se uvede, na základě kterých konkrétních důkazů se to které zjištění činí a z jakých důvodů, jakož i bez vysvětlení případných rozporů mezi nimi, je nepřezkoumatelný (srov. shodně rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 40/2002 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek).

Odvolací soud proto pochybil, jestliže rozsudek soudu prvního stupně dle § 219a odst. 1 písm. b) o. s. ř. jako nepřezkoumatelný nezrušil.

Přitom dále platí, že i v režimu zákonné koncentrace řízení podle § 118b odst. 1 odst. 1 o. s. ř. není soud zbaven povinnosti provést i jiné (než účastníky navržené) důkazy, jestliže potřeba jejich provedení vyšla v řízení najevo (§ 120 odst. 3 o. s. ř.). Zákonná koncentrace řízení omezuje soud v rozsahu těchto aktivit potud, že může brát v úvahu jen takové důkazy, jejichž potřeba provedení vyšla najevo do skončení prvního jednání, které se ve věci konalo.

K listinám, jež byly součástí spisu ještě před prvním jednáním, které se ve věci konalo, a jimiž soud prvního stupně provedl důkaz, patřily i dvě žádosti pozdější úpadkyně o uvolnění zástavy datované 1. 6. 1999 a žádost o uvolnění zástavy se soupisem plateb, datovaná 6. 11. 2000. V těchto listinách se odkazuje na vypracované a vedlejší účastníci předané geometrické plány. To má zjevnou souvislost s ujednáním ve smlouvě o půjčce, podle kterého lze považovat za vyplacený ze zástavy i pozemek menšího rozsahu, vytvořený geometricky z pozemků daných do zástavy na náklady dlužníka. V té souvislosti lze důvodně usuzovat, že pozemky, k nimž pozdější úpadkyně uplatnila v důsledku částečných úhrad zajištěné pohledávky právo na vynětí ze zástavy, nebyly identifikovány s pozemky, o které se vedl spor, především proto, že označené listiny již vycházely z identifikace pozemků, jež měly vzniknout z původních pozemků podle geometrických plánů. Soudy proto měly provést důkaz těmito geometrickými plány, když až jejich prostřednictvím lze postavit najisto, zda částečnými úhradami zajištěné pohledávky vskutku nedošlo k zániku zástavního práva ohledně sporných pozemků. Jinak řečeno, prostřednictvím oněch geometrických plánů mělo být prověřeno, zda označení pozemků v listinách z 1. 6. 1999 a 6. 11. 2000 ve skutečnosti nezahrnuje celý pozemek parc. č. 4997/4 nebo celý pozemek parc. č. 4997/5.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadený rozsudek pro vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, zrušil, včetně závislého výroku o nákladech odvolacího řízení; protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, dopadají i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud (včetně závislého výroku o nákladech řízení) i jej a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, 3 a 6 o. s. ř.).

V další fázi řízení se soud poté, co učiní způsobilá skutková zjištění z důkazů, jejichž potřeba provedení vyšla najevo do skončení prvního jednání, které se ve věci konalo, bude znovu zabývat tím, zda byly splněny dohodnuté předpoklady postupného zániku zástavního práva k některému z pozemků, o které se vede spor.